

ГАПОНОВ О. О.

доктор філософії в галузі право
Генеральний директор
(ТОВ «Ексклюзив консалтинг груп»)
ORCID ID: 0000-0002-7778-673X

УДК 346.7:338.4:339.922(477+4)
DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.2.49>

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

У статті зосереджено увагу на сукупності нормативно-правових актів, які спрямовані на сприйняття загального уявлення про транспортну інфраструктуру, визначають основні напрямки діяльності суб'єктів в цій сфері. У контексті правового регулювання транспортної сфери, розглядаються окремі законодавчі акти, що формують основу такого регулювання. Вказано, що розвиток цієї галузі залежить від багатьох чинників і, передусім, від належного адміністративно-правового регулювання, адже така динамічна та складна система потребує постійного вдосконалення, адаптації до нових потреб споживачів та умов бізнес-середовища і правового поля. Зроблено висновок, що сьогодні вже сформована основа правового регулювання основних видів транспорту, шляхом прийняття базового Закону України «Про транспорт», а також низки Законів, що регламентують порядок діяльності окремих видів транспорту. Проведено аналіз наукової літератури, що визначає основні аспекти правового регулювання у сфері транспорту.

Наголошено на тому, що більшість країн світу намагаються покращити свою транспортну інфраструктуру шляхом удосконалення рівня правового забезпечення, яке дозволяє не тільки організувати, але й вести постійний і дієвий контроль за діяльністю транспортного сектору. Що стосується України, то останніми роками практично у всьому транспортному комплексі відчувається погіршення ситуації у всіх галузях транспорту. Це підтверджує актуальність дослідження правового регулювання у сфері транспорту, що дозволить знайти напрями вирішення ситуації, що склалася.

Встановлено, що нормативно-правове регулювання транспортної сфери регулюється великою кількістю різноманітних правових актів у зв'язку з існуванням безлічі різновидів транспорту. Зроблено висновок, що з огляду на динамічний розвиток транспортної галузі правове регулювання цієї сфери вимагатиме подальшого розвитку та удосконалення.

Констатовано, що сьогодні транспортна інфраструктура України є важливим елементом економіки держави, від якої залежить діяльність переважно усіх сфер життєдіяльності суспільства. Вона забезпечує зв'язок між різними регіонами країни, сприяє руху товарів, послуг та людей, а також впливає на розвиток і функціонування інших галузей економіки. Вагому роль у цьому відіграють такі складові транспортної галузі, які входять до транспорту загального користування як залізничний, автомобільний та водний.

Ключові слова: транспортна інфраструктура, законодавство, нормативно-правове регулювання, правові акти, об'єкти транспортної інфраструктури, транспортна сфера.

Gaponov O. O. Features of legal regulation in the field of transport infrastructure

The article focuses attention on a set of regulatory and legal acts, which are aimed at the perception of a general idea about transport infrastructure, determine the main directions of activity of subjects in this area. In the context of legal regulation of the transport sector, separate legislative acts that form the basis of such regulation are considered. It is indicated that the development of this industry depends on many factors and, first of all, on proper administrative and legal regulation, because such a dynamic and complex system needs constant improvement, adaptation to new needs of consumers and conditions of the business environment and legal field. It was concluded that today the basis of the legal regulation of the main types of transport has already been formed, through the adoption of the Basic Law of Ukraine «On Transport», as well as a number of Laws regulating the operation of certain types of transport. An analysis of the scientific literature was carried out, which determines the main aspects of legal regulation in the field of transport.

It is emphasized that most countries of the world are trying to improve their transport infrastructure by improving the level of legal support, which allows not only to organize, but also to conduct constant and effective control over the activities of the transport sector. As for Ukraine, the deterioration of the situation in all branches of transport has been felt in recent years in almost the entire transport complex. This confirms the relevance of the study of legal regulation in the field of transport, which will allow finding ways to solve the current situation.

It has been established that the regulatory and legal regulation of the transport sphere is regulated by a large number of various legal acts in connection with the existence of many types of transport. It was concluded that in view of the dynamic development of the transport industry, the legal regulation of this area will require further development and improvement.

It was established that today the transport infrastructure of Ukraine is an important element of the state's economy, on which the activity of mostly all spheres of society's life depends. It provides communication between different regions of the country, facilitates the movement of goods, services and people, and also affects the development and functioning of other sectors of the economy. An important role in this is played by such components of the transport industry, which are part of public transport such as rail, road and water.

Key words: *transport infrastructure, legislation, normative and legal regulation, legal acts, objects of transport infrastructure, transport sphere.*

Постановка проблеми. Правове регулювання у транспортній сфері є основою для забезпечення стабільності, ефективності та системності функціонування транспортної інфраструктури. Чіткі та узгоджені правила сприяють забезпеченню порядку у галузі, захисту прав та інтересів усіх учасників ринку, а також підтримують стабільність у діяльності транспортних підприємств. Недоліки у правовому регулюванні, такі як невизначеність або протиріччя у законодавстві, можуть створювати перешкоди для розвитку галузі, спричиняти правову нестабільність та ускладнювати бізнес-процеси. Тому, постійне вдосконалення та узгодження нормативно-правової бази є надзвичайно важливим для забезпечення розвитку транспортної галузі відповідно до сучасних вимог та викликів.

Метою статті є визначення правових засад управління транспортною інфраструктурою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню різних аспектів розвитку транспортної інфраструктури присвячено роботи таких вчених, як Бондар Н.М., Гурнак В.М., Садловська І.П., Ковалев Д.І., Максимова С.Ю., Михайличенко К.М., Рудченко О.Ю., Поліщук О.М., Богомоллова Н.І., Ємельянова О.Ю. та інші. Їх наукові праці допомагають

розуміти проблеми та перспективи розвитку транспортної галузі, враховуючи різноманітні аспекти, такі як економічні, технічні, екологічні та соціальні. Однак, не зважаючи на значний обсяг наукових досліджень, правове регулювання у цій сфері залишається актуальною проблемою. Воно потребує подальшого розвитку та удосконалення для вирішення сучасних викликів і врахування нових тенденцій, які впливають на транспортну інфраструктуру.

Виклад основного матеріалу. В Україні, як і в багатьох розвинених країнах світу, транспорт є однією із ключових галузей народного господарства, яка формує виробничу та соціальну структуру. Розвиток транспорту визначає рівень конкурентоспроможності держави та дозволяє зміцнити фінансову стійкість економічних суб'єктів та держави загалом. Роль і значення транспорту закріплено у статті 1 Закону України «Про транспорт» від 10.11.1994 р. №232/94-ВР, в якій визначено, що транспорт є однією з найважливіших галузей суспільного виробництва і покликаний задовольняти потреби населення та суспільного виробництва в перевезеннях [1]. Отже, законодавець визначає транспорт як важливу галузь суспільного виробництва, яка перебуває у тісній взаємодії з промисловістю, енергетичним, агропромисловим та будівельним комплексом, зв'язком, торговельним комплексом; житловим господарством, по побутовим обслуговуванням населення, сферою використання й охорони природних ресурсів тощо.

В контексті такого підходу Н. В. Шандова наголошує, що транспорт відіграє інтегруючу функцію, адже «транспортна система не тільки відіграє ключову роль у географічній доступності територій, але й безпосередньо впливає на підприємницьку діяльність, полегшуючи фізичний доступ на ринок товарів і послуг» [2, с. 209]. При цьому зазначені процеси мають як прямий, так і зворотний характер. З одного боку транспорт і транспортна інфраструктура забезпечують мобільність товарів, ресурсів і населення, внаслідок чого мають значний вплив на функціонування та розвиток економіки й економічних процесів, а з іншого – «економічний розвиток країни є основним фактором формування попиту на товар, що в свою чергу збільшує попит на послуги перевезення». Відповідно, значний вплив розвитку транспортної інфраструктури на зростання приватної та державної капіталізації, підвищення продуктивності праці, зростання доходів та попиту на товари і послуги [3, с. 100]. Л. Л. Носач та В. В. Коломієць зазначають, що «транспортна система вважається третьою провідною галуззю матеріального виробництва. Функціонування транспортної системи виступає матеріальною основою в географічному та міжнародному поділу праці. Транспорт необхідний для зв'язку виробництва і споживачів, для задоволення потреб населення в перевезеннях, а також має велике значення для оборонної галузі країни» [4, с. 179]. Доречно сказати, що історія багатьох країн підтверджує важливу роль транспорту у відновленні зруйнованої економіки та стимулюванні розвитку. Наприклад, після Другої світової війни багато країн, таких як Німеччина та Японія, вклали значні зусилля у відновлення своїх транспортних систем. Розбудова мережі доріг, залізниць, аеропортів та портів допомогла їм відновити зруйновану інфраструктуру та відновити економічний зріст. У Сполучених Штатах під час Великої Депресії також було проведено значні інвестиції у транспортну інфраструктуру. Будівництво автомобільних доріг, мостів та інших об'єктів стало одним із способів стимулювання економіки та створення нових робочих місць [5, с. 13].

Слід сказати, що транспортування в сучасному суспільстві має вирішальне значення і впливає на різні сфери суспільного життя. Це ключовий фактор економічного, соціального та культурного розвитку. Правильне функціонування транспортної системи забезпечує ефективний рух людей, товарів і послуг, сприяє розвитку торгівлі, туризму, робочих місць та інфраструктури. Регулювання транспортних відносин через норми права є важливим елементом забезпечення безпеки, ефективності та стабільності транспортної системи. Правові норми встановлюють права та обов'язки учасників транспортного процесу, забезпечують правила безпеки, організацію та функціонування транспортної інфраструктури, а також управління транспортними потоками. Це важливий механізм, який допомагає забезпечити ефективну та безпечну роботу транспорту, а також захист прав та інтересів усіх учасників процесу. Регулювання через правові норми сприяє стабільності та розвитку транспортної системи, що в свою чергу сприяє загальному економічному та соціальному прогресу суспільства [2].

З огляду на важливість транспорту та транспортної інфраструктури для економіки та суспільства, необхідно забезпечити чітке та системне правове регулювання суспільних відносин, що виникають у зв'язку з діяльністю транспорту, яке враховуватиме потреби всіх учасників транспортного процесу та сприятиме ефективному та безпечному функціонуванню транспортної системи. Також, законодавчі норми повинні враховувати сучасні виклики та тенденції, сприяти розвитку інновацій та нових технологій у транспортній галузі, а також забезпечувати захист прав та інтересів усіх учасників ринку. Це дозволить підтримувати стабільність, ефективність та безпеку транспортного сектору, що в свою чергу буде сприяти загальному розвитку економіки та суспільства.

Варто зазначити, що відносини, пов'язані з діяльністю транспорту, регулюються, в першу чергу, загальним Законом України «Про транспорт» від 10 листопада 1994 р., який визначає правові, економічні та соціальні основи діяльності транспорту [6]. Крім того, діяльність транспорту регулюють: закони України «Про трубопровідний транспорт», «Про дорожній рух», «Про залізничний транспорт», «Про автомобільний транспорт», Закон України «Про внутрішній водний транспорт», Повітряний кодекс, «Про функціонування єдиної транспортної системи України в особливий період», Національна транспортна стратегія України на період до 2030 р. тощо.

Важливо зауважити, що не зважаючи на велику кількість нормативно-правових актів, зорієнтованих на врегулювання відносин з транспортною інфраструктурою, норми-дефініції «транспортна інфраструктура» немає, хоча законодавець згадує про неї у зазначених актах й визнає її важливу роль у забезпеченні транспортної системи в цілому. До того ж, таке узагальнене та опосередковане згадування є характерним як для базових законодавчих актів (Закон України «Про транспорт»), так і спеціальних законодавчих актів (Закон України «Про автомобільні дороги») [7]. Так, наприклад, у ч. 2 ст. 21 Закону України «Про транспорт» законодавець згадує про «розгалужену інфраструктуру», яка має бути єдиною транспортною системою, і уточнює її функціональне призначення – «... для надання транспортних послуг, в т.ч. й для складування і технологічної підготовки вантажів для транспортування, забезпечення зовнішньоекономічних зв'язків України» [1]. В деяких законах («Про автомобільні дороги») законодавець хоч і не згадує безпосередньо про інфраструктуру і не використовує словосполучення «транспортна інфраструктура», однак приділяє чимало уваги її складовим, не лише виокремлюючи їх, а й фіксуючи визначення [8] та закріплюючи засади використання. Стаття 1 Закону «Про автомобільні дороги», зокрема, містить визначення і основні принципи використання транспортної інфраструктури в контексті автомобільних доріг [8]. Отже, законодавство встановлює важливі принципи та визначення для транспортної інфраструктури в контексті транспортної системи держави, навіть якщо сам термін «транспортна інфраструктура» не використовується прямо.

Також, з огляду на те, що транспортна інфраструктура, дорожня інфраструктура як її різновид, розглядаються як сукупність об'єктів, споруд, будівель, систем, служб, що забезпечують функціонування відповідно транспортної та дорожньої системи, життєдіяльність суспільства, законодавець виділив серед таких об'єктів, споруд, будівель, систем і служб – архітектурні облаштування, елементи санітарного облаштування, інженерне облаштування, штучні споруди, об'єкти дорожнього сервісу тощо [8] й запропонував їх визначення та закріпив засади використання.

Тож, слід зауважити, що регламентація інфраструктурних відносин в актах безпосередньо транспортного законодавства майже відсутня, а деталізація регулювання відповідних відносин здійснюються на рівні підзаконних актів щодо окремих видів транспорту або ж окремих складових транспортної інфраструктури, що значно ускладнює правозастосування таких актів тощо. Врегулювання в окремих актах законодавства засад використання деяких інфраструктурних об'єктів, споруд, систем, служб тощо, із обслуговуючим їх функціональним призначенням окремих різновидів транспорту, також не сприяє позитивному правозастосуванню, а навпаки ускладнює ефективність функціонування інфраструктури і єдиної транспортної системи держави в цілому.

Важливим нормативно-правовим актом розвитку транспортної галузі нашої країни в сучасних умовах також є Національна транспортна стратегія України на період до 2030 р., – це системний програмний документ, який визначає цілі і завдання для розвитку транспортної галузі та враховує інтеграцію з європейською транспортною системою [9]. Слід зазначити, що Національна транспортна стратегія України на період до 2030 р., схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 р. № 430-р., є основним документом розвитку транспорту. Тому всі інші програмні документи в транспортній галузі та дорожнього господарства, прийняті та діючі в Україні повинні відповідати положенням даного документа.

Використання збалансованого підходу під час розроблення транспортної стратегії є важливим кроком у забезпеченні сталого та ефективного розвитку транспортної системи. Такий підхід дозволяє врахувати різноманітні аспекти, включаючи економічні, соціальні та екологічні фактори, і забезпечує збалансований розвиток інфраструктури для задоволення потреб суспільства. Реагуючи на майбутнє прогнозоване зростання та зміну попиту на транспортні послуги, такий підхід дозволяє планувати розвиток інфраструктури відповідно до потреб ринку, уникати перенаселення та перевантаження, та забезпечити плавний та ефективний рух транспортних потоків.

Також, Національна транспортна стратегія України визначає ключові напрями комплексного формування транспортної політики та ефективного державного управління, основні напрями розвитку транспортної галузі на період до 2030 р. та включає чотири пріоритети: Конкурентоспроможна та ефективна транспортна система; Інноваційний розвиток транспортної галузі та глобальні інвестиційні проекти» спрямований на проведення суттєвої модернізації існуючих та будівництва нових об'єктів транспортно-логістичної інфраструктури для забезпечення потреби у наданні якісних послуг перевезень, задоволення потреб економіки у перевезенні з урахуванням ресурсних та екологічних обмежень, зменшення транспортної складової у вартості продукції; Безпечний для суспільства, екологічно чистий та енергоефективний транспорт» передбачені заходи з удосконалення державного управління безпекою на транспорті відповідно до міжнародних стандартів та зміцнення інституціональної спроможності органів виконавчої влади, що прямо або опосередковано здійснюють регулювання ринку транспортних послуг та заходи державного нагляду (контролю) за безпекою на транспорті: транспорт стає все більш енергозберігаючим та «зеленим», безпечним для пасажирів, клієнтів та довкілля; збільшуються швидкості та зростає економічність транспортних засобів; підвищення рівня безпеки на транспорті; підвищення рівня безпеки дорожнього руху, підвищення рівня безпеки авіаційних перевезень, підвищення рівня безпеки залізничних перевезень, підвищення рівня безпеки судноплавства, підвищення рівня екологічної безпеки на транспорті; Безперешкодна мобільність та міжрегіональна інтеграція», яким передбачені заходи з розвитку транспортних перевезень пасажирів між регіонами країни та розвиток міських транспортних мереж щодо забезпечення мобільності та функціонування сучасного пасажирського транспорту; забезпечення ефективного державного нагляду (контролю) за якістю надання транспортних послуг з перевезення пасажирів [10]. Ці пріоритети визначаються для забезпечення розвитку транспортної галузі в Україні та досягнення встановлених стратегічних цілей у період до 2030 року.

Для успішної реалізації напрямів розвитку транспортної галузі на період до 2030 року, необхідно вжити ряду заходів: розробити детальний план дій з конкретними кроками та строками для кожного напрямку розвитку; забезпечити достатні фінансові ресурси для впровадження проектів з розвитку транспортної інфраструктури та технологій; встановити партнерські відносини з урядовими органами, місцевими владами, приватним сектором та громадськістю для спільного розв'язання проблем та реалізації проектів; вдосконалити та адаптувати законодавство до потреб розвитку транспортної галузі, зокрема щодо стимулювання інновацій та екологічно чистих технологій. Також, важливо впровадити систему моніторингу та оцінки результатів реалізації стратегії для вчасного виявлення проблем та коригування шляхом. Таким чином, тільки комплексні заходи допоможуть створити сприятливі

умови для реалізації стратегії розвитку транспортної галузі на період до 2030 року та досягнення поставлених цілей.

Підсумовуючи викладене, можемо констатувати, що сьогодні транспортна інфраструктура України є важливим елементом економіки держави, від якої залежить діяльність переважно усіх сфер життєдіяльності суспільства. Вона забезпечує зв'язок між різними регіонами країни, сприяє руху товарів, послуг та людей, а також впливає на розвиток і функціонування інших галузей економіки. Вагому роль у цьому відіграють такі складові транспортної галузі, які входять до транспорту загального користування як залізничний, автомобільний та водний.

Варто також зауважити, що сьогодні в Україні вже сформована основа правового регулювання цих видів транспорту, шляхом прийняття базового Закону України «Про транспорт», а також низки інших законодавчих актів, що регламентують порядок діяльності окремих видів транспорту. Це важливий крок для забезпечення порядку та ефективності у транспортній сфері. Проте з огляду на швидкий та динамічний розвиток транспортної галузі, правове регулювання потребує постійного оновлення та удосконалення. Зміни в технологіях, економічному середовищі та суспільних потребах вимагають адаптації правових норм до нових реалій. Зокрема, розвиток технологій автономного та електричного транспорту потребує прийняття відповідних нормативно-правових актів, які б забезпечували безпеку та регулювання цих нових видів транспорту. Також важливо враховувати екологічні аспекти та забезпечити відповідність транспортної галузі міжнародним стандартам та конвенціям. Тому, подальший розвиток та удосконалення правового регулювання транспортної сфери є важливим завданням для забезпечення ефективного функціонування транспортної галузі та відповіді на виклики сучасності.

Список використаних джерел:

1. Про транспорт: Закон України від 10.11.1994 року, № 51, ст.446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232/94-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Шандова Н. В. Перспективи стійкого розвитку транспортної водної системи. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2019. № 3. С. 208–214.
3. Шиба О. А. Еволюція наукових поглядів щодо взаємозв'язку розвитку транспортної інфраструктури та економічного зростання. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2016. Вип. 6. С. 96–102.
4. Носач Л. Л., Коломієць В. В. Сучасний стан і розвиток світової транспортної системи та ринку телекомунікацій. *Молодий вчений*. 2020. № 11(2). С. 178–182.
5. Брітченко І. Г., Чернявська Т. А. Обґрунтування стратегії самодостатнього розвитку транспортно-комунікативної системи України. *Молодий вчений*. 2017. № 4.(4). С. 12–16.
6. Габа В.В., Грушевська Т.М., Рудюк М.В. Транспортний сервіс: Курс лекцій. К.: ДУІТ, 2019. 82с.
7. Фердман Г.П. Нормативно-правові засади забезпечення транспортної безпеки України. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління Том 31 (70) № 3 2020. С.239-243.
8. Про автомобільні дороги: Закон України від 08.09.2005 № 2862-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2862-15>.
9. Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.05.2018 № 430-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-%D1%80#Text>.
10. Міністерство інфраструктури. Стратегія. URL: <https://mtu.gov.ua/content/strategiya-2015.html>.

